

SUTELKTNIO FINANSAVIMO, KAIP ALTERNATYVAUS BŪDO INVESTUOTI Į TVARIUS PROJEKTUS, GALIMYBĖS IR IŠŠŪKIAI

AGNĖ ŠNEIDERIENĖ¹ AURELIJA ZONIENĖ²

Klaipėdos universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Finansinių išteklių trūkumas yra viena pagrindinių tvarių projektų pradėjimo ir įgyvendinimo kliūčių. Projektų, kuriais siekiama sumažinti poveikį aplinkai, kūrimą galima paskatinti naujomis finansavimo formomis ir aktyviau įtraukiant piliečius. Sutelktinis finansavimas tampa alternatyviu sprendimu, siekiant pritraukti lėšų, kurios būtinos tvariams projektams įgyvendinti. Straipsnyje analizuojami sutelktnio finansavimo principai, nagrinėjamos alternatyvaus investavimo į tvarius projektus galimybės ir iššūkiai, pateikiamos sutelktnio finansavimo platformos, kur egzistuoja galimybė pritraukti investicijų bei prisidėti prie tvarių projektų įgyvendinimo. Straipsnyje siekiama, išanalizavus sutelktnio finansavimo principus, nustatyti sutelktnio finansavimo, kaip alternatyvaus būdo pritraukti tvariams projektams įgyvendinti būtinų lėšų, galimybes ir iššūkius. Atlikta analizė atskleidė, kad pastaraisiais metais auga susidomėjimas sutelktniu finansavimu, kaip būdu pritraukti tvariams projektams įgyvendinti būtinų lėšų. Paminėtini ir tam tikri iššūkiai, susiję su informacijos atskleidimo reikalavimu, nesėkmės baime, investuotojų valdymu, santykių su investuotojais ar rėmėjais puoselėjimu, tinkamos sutelktnio finansavimo platformos pasirinkimu.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: *investavimas, sutelktinis finansavimas, tvarus projektas.*

JEL KLASIFIKACIJA: Q01, E29.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rfds.v33i1.2204>

Įvadas

Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tiksluose pasauliniu mastu apibrėžiamos prioritetinės tvaraus vystymosi sritys, tokios kaip nelygybės mažinimas ar aplinkos apsauga. Tam, kad būtų pasiekti Jungtinių Tautų darnaus vystymosi darbotvarkėje 2030 m. išsikelti tikslai, per metus reikia sutelkti 3,3–4,5 trilijonus JAV dolerių. Šiandien besivystančios šalys susiduria su vidutiniu metiniu 2,5 trilijonų JAV dolerių trūkumu, įskaičiuojant visas viešojo ir privataus sektoriaus, susijusio su darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimu, investicijas (United Nations Conference on Trade and Development, 2014). Atsiranda valstybės, verslo, nevyriausybinų organizacijų ir bendruomenės įsitraukimo būtinybė, siekiant šiuos tikslus įgyvendinti. Įmonės ir kiti investuotojai paprastai mažai linkę investuoti į tvarius projektus, nes gali gauti nepakankamą naudos dalį. Todėl valdžios institucijos, siekdamos sumažinti taršą ir prisidėti prie kitų socialinių ir aplinkosauginių problemų sprendimo, dažnai taiko įvairias skatinimo ar paramos priemones, specialius tarifus. Būtina akcentuoti, kad kapitalo trūkumas, biudžeto derinimo problemos tvarių projektų plėtrai kelia rimtą grėsmę (Adhami ir kt., 2017: 1). Projektų, kuriais siekiama sumažinti poveikį aplinkai, kūrimą galima paskatinti ir naujomis finan-

¹ Agnė Šneiderienė – daktarė (socialiniai mokslai), Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Ekonomikos katedros lektorė

Moksliniai interesai: darnus vystymasis, žaliąji ekonomika, įmonių socialinė atsakomybė

El. paštas: agne.sneideriene@ku.lt

² Aurelija Zonienė – Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto vadybos krypties doktorantė

Moksliniai interesai: tvarus investavimas, darnus vystymasis, finansinis vertinimas

El. paštas: aurelija.zoniene@gmail.com

savimo formomis bei aktyviau įtraukiant piliečius. Sutelktinis finansavimas tampa alternatyviu ir patraukliu šaltiniu finansuojant įvairius projektus, įskaitant ir tvarius, visame pasaulyje.

Pagal savo pobūdį sutelktinis finansavimas gali suteikti esminę pridėtinę vertę didinant piliečių, kaip investuotojų ir vartotojų, dalyvavimą (Europos Komisija ir Europos Investicijų bankas, 2020). Pasak Y. Chen'o ir kt. (2019: 1), pastaraisiais metais sutelktinis finansavimas iškilo kaip naujas tvarus kanalas organizacijoms, siekiančioms kurti naujus produktus, gauti finansavimo šaltinių. 2019 metais sutelktinio finansavimo rinkos dydis buvo 13,93 mlrd. JAV dolerių, 2026 m. prognozuojamas augimas tris kartus – iki 39,79 mlrd. JAV dolerių (Statista, 2020). Investuotojai per sutelktinio finansavimo platformas daugiausia investuoja į verslo projektus (40 proc.), socialinių problemų sprendimą (20 proc.), meno projektus (12 proc.) ir nekilnojamąjį turtą (6 proc.). Būtina pažymėti, kad yra ir specializuotų platformų, skirtų tokiems subsektoriams kaip žemės ūkis, mažmeninė prekyba, maistas, būstas ir paslaugos (UNDP, 2017). Tuo tarpu aplinkos, išskyrus atsinaujinančios energetikos, projektams kol kas skiriama nepakankamai dėmesio.

D. J. Cumming'as ir kt. (2017: 292) daugiausia dėmesio skyrė atsinaujinančių energetinių projektų sutelktinio finansavimo galimybių analizei ir pabrėžė, kad šie projektai aktualesni šalyse, kuriose yra žemas individualizmo lygis bei ilgalaikė orientacija į ateitį. Tuo tarpu M. G. Dilger'is ir kt. (2017: 50), ištyrę Vokietijos energetikos kooperatyvus, nustatė, kad dauguma jų vadovų sutelktinio finansavimo galimybes vertina teigiamai. G. Calic'o ir E. Mosakowski'io (2016: 738) teigimu, į tvarumą orientuoti projektai lengviau pritraukia finansinius išteklius per sutelktinio finansavimo platformas, tačiau J. Hörisch'as (2015: 636) nenustatė koreliacijos tarp tvarumo ir sutelktinio finansavimo projektų sėkmės lygio. Būtina akcentuoti, kad, nepaisant augančio tvarių projektų sutelktinio finansavimo populiarumo, mokslinių tyrimų, nagrinėjančių šiuos klausimus, vis dar yra nepakankamai, o empiriniai įrodymai skiriasi. Todėl mokslinė problema gali būti formuluojama taip: kokios yra sutelktinio finansavimo, kaip alternatyvaus būdo investuoti į tvarius projektus, galimybės ir iššūkiai.

Tyrimo objektas: sutelktinis finansavimas.

Tyrimo tikslas: išanalizavus sutelktinio finansavimo principus, nustatyti sutelktinio finansavimo, kaip alternatyvaus būdo pritraukti tvariams projektams įgyvendinti būtinas lėšas, galimybes ir iššūkius.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, tvarių projektų sutelktinio finansavimo platformų analizė, statistinė analizė.

1. Sutelktinio finansavimo, kaip alternatyvaus būdo investuoti į tvarius projektus, galimybės

Atlikti tyrimai (Ortas ir kt., 2013: 272; Testa ir kt., 2019: 66; Nigam ir kt., 2018: 195) atskleidė, kad finansinių išteklių trūkumas yra viena pagrindinių tvarių projektų pradėjimo ir įgyvendinimo kliūčių. N. Nigam'o ir kt. (2018: 195) teigimu, ekonomikai pereinant nuo iškastinio kuro prie atsinaujinančią energiją pagrįstos ekonomikos, būtina reikšmingiau investuoti į atsinaujinančios energijos sektorių. Šiam perėjimui būtina suma gali gerokai viršyti viešojo sektoriaus išteklių pasiekiamumą daugelyje šalių. Be to, komerciniai bankai nenoriai suteikia paskolas, o privačių investicijų prieinamumas vis labiau ribojamas (Nigam ir kt., 2018: 195). Taigi išryškėja didelis atotrūkis tarp dabartinių investicijų į tvarius projektus ir lėšų, kurios būtinos šiems projektams įgyvendinti. Svarbu akcentuoti, kad investavimas į tvarius projektus ne visada ekonomiškai patrauklus, nes būtinos nemažos išankstinės išlaidos, be to, tai susiję su didesne rizika, ilgesniu tokių investicijų atsipirkimo laikotarpiu, didesniu gražos normų poreikiu bei sandorių išlaidomis (Lam, Law, 2016: 195). Egzistuojant reguliavimo, techninėms kliūtims, tokius projektus finansuoti gali tik gerai informuoti investuotojai. Taigi kyla alternatyvių investavimo galimybių poreikis. M. H. Levin'as (2013: 49) kaip alternatyvų lėšų tvariams projektams finansuoti pritraukimo sprendimą pasiūlė sutelktinį finansavimą. Sutelktinis finansavimas paprasčiausiai reiškia didelės grupės investuotojų įtraukimą, siekiant surinkti finansinę paramą, kad sparčiau būtų įgyvendinti paskiri projektai. Per sutelktinio finansavimo platformas rėmėjai finansuoja paskiras įmones ir jų projektus, kurie galbūt nebūtų finansuojami esant tradicinio finansavimo galimybėms. N. Nigam'o ir kt. (2018: 195) teigimu, sutelktinis finansavimas tampa realia tradicinio finansavimo

vimo, ypač mažų ir vidutinių įmonių, alternatyva. Sutelktinio finansavimo procese paprastai dalyvauja trys dalyviai: rėmėjai, verslininkai ir platforma. Platforma, N. Maehle'io (2020: 281) teigimu, pateikia „žaidimo taisykles“ ir reguliuoja rėmėjų bei verslininkų santykius. Platformos imasi tarpininko tarp pasiūlos ir paklausos šalių vaidmens. Verslininkai kuria projektus, o rėmėjai skiria lėšų jiems įgyvendinti. Būtina pažymėti, kad rėmėjų vaidmuo priklauso nuo sutelktinio finansavimo modelio tipo. Pasak A. Ordanini'io ir kt. (2011: 443), rėmėjai gali veikti kaip atstovai (pasirinkdami ir reklamuodami pasiūlymus), akcininkai (tikėdamiesi piniginio atlygio) arba donorai, kurie už savo dalyvavimą nesitiki jokio atlygio.

S. Adhami'io ir kt. (2017: 1) teigimu, iš sutelktinio finansavimo kampanijų tikimasi nemažos naudos: pritraukti lėšų, užmegzti santykius, atkartoti sėkmingą patirtį, priartėti prie didelio potencialių investuotojų būrio, sudominti kitus išorinius investuotojus ir t. t. Tuo tarpu, N. Nigam'o ir kt. (2018:195) teigimu, sutelktinis finansavimas padeda įveikti tokį reiškinį kaip „tai ne mano reikalas“, nes į tvaraus projekto plėtrą ir finansavimą reikšmingai įtraukiama vietos bendruomenė. Dėl išvardytų privalumų sutelktinis finansavimas yra naudinga finansavimo galimybė ir tiems, kurie įgyvendina tvarius projektus. Būtina akcentuoti, kad šalia visa apimančių ir gerai žinomų sutelktinio finansavimo platformų, tokių kaip „Kickstarter“, „Indiegogo“, „Funding Circle“ ir kt., atsirado ir specializuotų tvariems projektams finansuoti skirtų sutelktinio finansavimo platformų. G. Giudici'io ir kt. (2019: 815) teigimu, aplinkos apsaugos problemos mobilizuoja žmones, politikos formuotojus ir investuotojus visame pasaulyje. M. M. Fuster'is ir kt. (2020: 132) pažymėjo, kad sutelktinio finansavimo platformos padeda pritraukti finansavimą iniciatyvoms, kurios susijusios su JT nustatytų darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimu. C. Kunze'as ir S. Becker'is (2014: 1) sutelktinį finansavimą įvardija kaip galingą komunikacijos ir kapitalo pritraukimo priemonę, skatinančią ir stiprinančią jau vykstančius demokratizacijos bei susirūpinimo tvarumu procesus. Tai savo ruožtu didina visuomenės paramą tvariems produktams ir verčia įmones imtis priemonių sprendžiant aplinkosauginius ir socialinius klausimus. Matant vartotojų ir investuotojų susidomėjimą tvariais projektais, net ir įprastos didelės sutelktinio finansavimo platformos, kaip „Kickstarter“, nuo 2018 m. suteikia galimybę projektų vykdytojams įtraukti tvarumą į savo produkto kūrimo procesą jau pradinėje stadijoje. Tai galima padaryti trimis būdais: aprašyti vykdytojų gairėse, paraiškos formoje ar nukreipiant į produkto puslapį.

Nepaisant vis didėjančio sutelktiniam finansavimui, kaip tvarių projektų įgyvendinimo lėšų pritraukimo galimybei, skiriamo dėmesio, mokslinių tyrimų (Maehle, 2020: 281, Adhami ir kt., 2017: 1; Cumming ir kt., 2017: 292) rezultatai yra nevienareikšmiški. S. Adhami'io ir kt. (2017: 1) teigimu, bendruomenei finansiškai naudingi projektai greičiau pasieks išsikeltą finansavimo tikslą. Šie autoriai nustatė, kad tvarus sutelktinis finansavimas teigiamai veikia įvairių aplinkosauginių ir gerovės rodiklių augimą vietos lygmeniu. N. Maehle'io (2020: 281) teigimu, tvarius projektus vykdančys verslininkai tiek finansiškai, tiek kitaip motyvuoti pritraukti lėšų per sutelktinio finansavimo platformas. Svarbus tampa bendruomenės išitraukimas, nes, pasak N. Maehle'io (2020: 281), bendruomenės sutelktinio finansavimo dvasia tvariems projektams ypač tinkama. Tuo tarpu D. J. Cumming'as ir kt. (2017: 292) daugiausia dėmesio skyrė švarios energetikos projektų finansavimui per sutelktinio finansavimo platformas. Šie autoriai nustatė, kad tokie projektai pritraukia daugiau lėšų šalyse, kuriose žemas individualizmo laipsnis ir ilgalaikė orientacija į ateitį. Be to, daugiau lėšų pritraukiama kylant naftos kainoms. M. G. Dilger'is ir kt. (2017: 50), analizavę Vokietijos energetikos kooperatyvų situaciją, nustatė, kad dauguma šių kooperatyvų vadovų sutelktinio finansavimo atžvilgiu nusiteikę teigiamai, o pagrindinis tokio finansavimo pranašumas siejamas su kapitalo įgijimu. Kaip akcentuoja G. Calic'as ir E. Mosakowski's (2016: 738), į tvarumą orientuoti projektai lengviau pritraukia finansinius išteklius per sutelktinio finansavimo platformas, tačiau J. Hörisch'as (2015: 636) koreliacijos tarp tvarumo ir sutelktinio finansavimo projektų sėkmės lygio nenustatė.

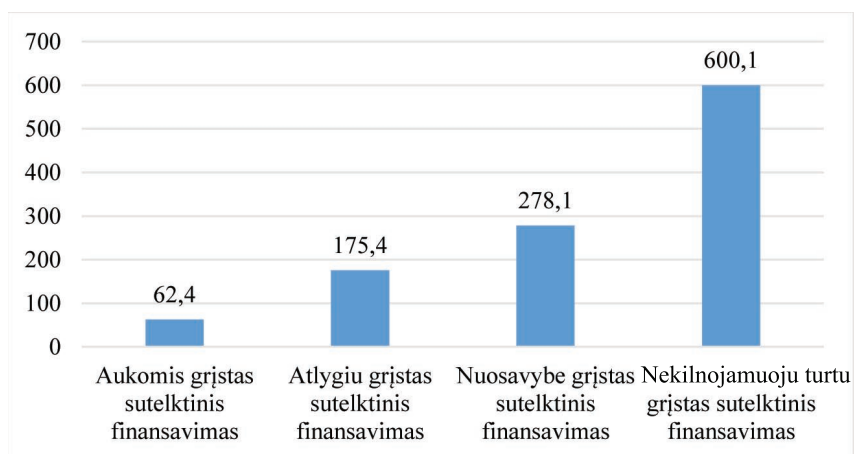
Apibendrinant galima teigti, kad finansinių išteklių trūkumas įgyvendinant tvarius projektus, prisidėjo prie sutelktinio finansavimo, kaip alternatyvaus būdo investuoti į tvarius projektus, svarbos augimo. Jis padeda pritraukti lėšų, užmegzti santykius, atkartoti sėkmingą patirtį, priartėti prie didelio potencialių investuotojų būrio, sudominti kitus išorinius investuotojus ir įveikti kitus iššūkius, kurie susiję su būtinų lėšų pritraukimu.

2. Sutelktinio finansavimo, kaip alternatyvaus būdo investuoti į tvarius projektus, iššūkiai

Yra įvairių sutelktinio finansavimo rūšių: pagrįstas aukomis sutelktinis finansavimas; tarpusavio skolinimas; akcinio kapitalo sutelktinis finansavimas; atlygiu pagrįstas sutelktinis finansavimas; dalijimasis pelnu (pajamomis); skolos vertybiniais popieriais pagrįstas sutelktinis finansavimas bei mišrūs modeliai (Sutelktinio finansavimo apibūdinimas, 2015).

Aukomis paremtas sutelktinis finansavimas dažniausia taikomas socialinėms kampanijoms, kurių pagrindiniai tikslai susiję ne su verslu, bet dažniau su labdara, finansuoti. Atlygiu pagrįsto sutelktinio finansavimo dėka investuotojai gauna tam tikrų privilegijų, pavyzdžiui, pažangias finansuojamų produktų versijas, o ne finansinę grąžą iš savo investicijų. Akciniu kapitalu pagrįstas sutelktinis finansavimas investuotojams suteikia teisę į įmonės nuosavybės dalį. Tuo tarpu skolos vertybiniais popieriais pagrįstas sutelktinis finansavimas susijęs su investuotojais, teikiančiais verslininkams mikrokreditus. Tačiau, kaip teigia A. Motylska-Kuzma (2018: 4650), kai kuriose sutelktinio finansavimo platformose, tokiose kaip „Kiva“, investuotojui grąžinama tik pagrindinė dalis be papildomos finansinės grąžos. N. Maehle'io (2020: 281) atliktas tyrimas atskleidė, kad aukomis ir atlygiu pagrįstas sutelktinis finansavimas labiau tinkamas nedidelio masto atsinaujinančios ir tvarios energetikos bei ekologiškų inovacijų projektams šių projektų pradžios ir prototipų stadijose bei nevyriausybinėms organizacijų kuriamiems projektams finansuoti. Būtina pažymėti, kad skolų ir nuosavo kapitalo sutelktinį finansavimą galima panaudoti ir kitiems didesniems projektams finansuoti. Sutelktinio finansavimo sandorių vertės pasiskirstymas pagal tipus Europoje (išskyrus JK) 2018 m. pateiktas 1 paveiksle.

Pastebima, kad didžiausia sandorių vertė Europos (išskyrus JK) sutelktinio finansavimo platformose buvo sukurta nekilnojamojo turto pagrįstuose projektuose – 600,1 mln. JAV dolerių, ženkliai mažiau – 278,1 mln. JAV dolerių pasiekė nuosavybe pagrįsti projektai, atlygiu pagrįsti projektai – 175,4 mln. JAV dolerių. Mažiausia sandorių vertė sukurta aukomis pagrįstų projektų – 62,4 mln. JAV dolerių.

1 pav. Sutelktinio finansavimo sandorių vertės Europoje (išskyrus JK) 2018 m., mln. JAV dolerių

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis The statistics portal of market data, 2020

A. Messeni'is Petruzzeli'is ir kt. (2019: 138) vardija iššūkius, kylančius verslininkams, siekiantiems pritraukti tvarių projektų įgyvendinimui skirtų lėšų, pasitelkus sutelktinio finansavimo platformas:

- Reikia įdėti daugiau pastangų bendraujant su potencialiais rėmėjais nei įprastų projektų įgyvendinimo atveju.
- Rėmėjai vaidina svarbesnį vaidmenį skatinant vykdyti į tvarumą orientuotas kampanijas.
- Sėkmingesnės yra tos į tvarumą orientuotos kampanijos, kurios pradėtos sutelktinio finansavimo platformose, kur aktyviai bendraujama ir skatinamas tvarumas.

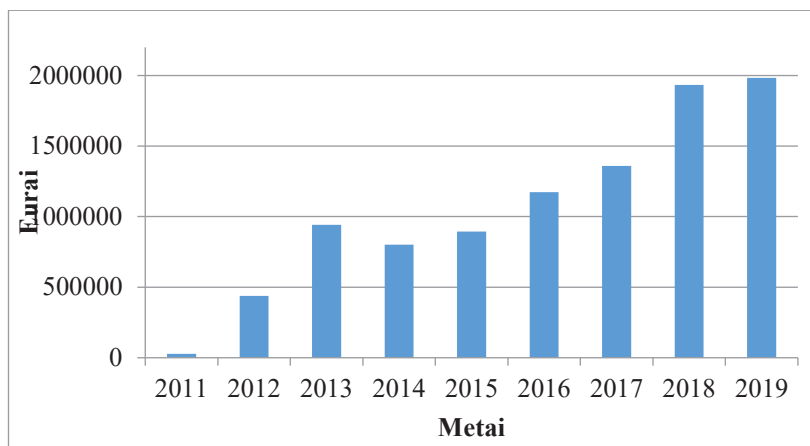
Taigi galima teigti, kad siekiant pritraukti tvarių projektų įgyvendinimui būtinų lėšų, svarbu atkreipti dėmesį į tinkamos sutelktinio finansavimo platformos pasirinkimą. Viena iš savybių, į kurią reikėtų atkreipti dėmesį, – platformos dydis. Didelės platformos verslininkams naudingesnės dėl dviejų priežasčių. Pirmą, didesnis dalyvių skaičius didina tvaraus projekto finansavimo galimybes. Antra, didesnis potencialių vartotojų / investuotojų skaičius gali užtikrinti veiksmingesnį tvarių projektų rinkos testavimą. Būtina pažymėti, kad platformos dydis – ne vienintelis kriterijus, į kurį reikėtų atsižvelgti. Svarbi yra ir rėmėjų sudėtis investuojamų lėšų aspektu. Verslininkų ir rėmėjų bendros vertybės (bendras požiūris į tai, kas yra teisinga, o kas – ne) didina pasitikėjimą ir gali užtikrinti sutelktinio finansavimo sėkmę (Maehle, 2020: 281). Bendros vertybės gali būti ypač svarbios tvarius projektus įgyvendinant. Minėto autoriaus teigimu, santykiai su rėmėjais ypač svarbūs kuriant ir išsaugant pasitikėjimą, o tai yra būtinas sėkmingo sutelktinio finansavimo reikalavimas. Pavyzdžiui, nuolatinis verslininkų ir rėmėjų bendravimas didina verslininkų pasitikėjimą vienas kitu ir gali paskatinti susidomėjimą projektu. Verslininkai, kurie nuolat dalijasi informacija su savo rėmėjais, mažina informuotumo asimetriją, o tai savo ruožtu gali didinti pasitikėjimą. Užmegzti glaudžius ryšius su rėmėjais daug svarbiau esant tvarių projektų sutelktiniam finansavimui, suvokiant tokių projektų įgyvendinimo riziką ir esant didesniai teisėtumo bei pasitikėjimo poreikiui (Messeni Petruzzelli ir kt., 2019: 138). Būtina pažymėti, kad platformų teikiamos pridėtinės vertės paslaugos (pvz., periodiškai atnaujinimai, konsultavimas) leidžia surinkti daugiau lėšų ir vykdyti daugiau sėkmingų sutelktinio finansavimo kampanijų (Cumming ir kt., 2019: 108). Y. Jiang'o ir kt. (2018: 86) teigimu, sutelktinio finansavimo atributai, tokie kaip veikimo laikas, dalyvių sudėtis, gali padėti pritraukti tvariams projektams įgyvendinti būtinas lėšas.

Nepaisant daugybės sutelktinio finansavimo pranašumų, yra ir keletas trūkumų. Viena pagrindinių kliūčių – informacijos atskleidimo reikalavimas. Tradiciniai finansavimo metodai leidžia verslininkams didžiąją dalį informacijos apie produktą laikyti privačia, tačiau tai negalioja sutelktinio finansavimo atveju. Siekiant pritraukti lėšų tvariams projektams įgyvendinti, visuomenei reikia aprašyti projektą ir pagrindines naujoves. Be to, viešas sutelktinio finansavimo kampanijos inicijavimo pobūdis gali turėti ir kitų neigiamų pasekmių. N. Maehle'io (2020: 281) teigimu, kai kurie verslininkai gali baimintis nesėkmės, kiti – nenorėti rizikuoti pradėti kampaniją ir nepasiekti finansavimo tikslo, taip sumažinti galimybes pritraukti finansavimą iš kitų šaltinių. Dar vienas tokio finansavimo šaltinio trūkumas siejamas su investuotojų valdymu, kuris gali būti daug brangesnis dėl didelio investuotojų skaičiaus nei įsigyjant kapitalą iš tradicinių šaltinių. A. Messeni's Petruzzelli's ir kt. (2019: 138), N. Maehle'is (2020: 281) pabrėžia, kad dėl tvarių projektų neapčiuopiamumo, tokių projektų įgyvendintojams gali kilti dar didesnių sunkumų, nes tenka nuolat bendrauti ir bendradarbiauti su potencialiais rėmėjais. Kadangi ypač svarbi socialinė ir psichologinė motyvacija (Testa ir kt., 2019: 66), vykstant kampanijai ir projekto savininkams reikia sėkmingai perteikti savo vertybes, o tam būtina dėti papildomas pastangas (Messeni Petruzzelli ir kt., 2019: 138).

Atlikus sutelktinio finansavimo platformų, tinkamų investuoti į su tvarumu susijusius projektus, analizę, nustatytos šios tinkamos platformos:

- „StartEngine“ (įkurta 2016 m.) – tinkama, kai siekiama pritraukti investicijų į atsinaujinančią energetiką orientuotus startuolius (ankstyvąjį etapą);
- „Citizenergy“ (įkurta 2012 m.) – leidžia pritraukti investicijas į švarios energetikos ir tvarumo projektus;
- „Goteo.org“ (įkurta 2011 m.) – tinkama projektams, kurie susiję su JT darnios plėtros tikslų įgyvendinimu;
- „Kiva“ (įkurta 2005 m.) platformoje galima aukoti mažiau išsivysčiusių šalių verslininkams, kad jie galėtų įgyvendinti konkretiems regionams tinkamiausias idėjas;
- „GoFundMe“ (įkurta 2010 m.) labiau skirta spręsti socialines problemas ir pritraukti aukų sutelktinio finansavimo platforma;
- „Kickstarter“ (orientavimasis į tvarius projektus nuo 2018 m.) daugiau dėmesio skiria tvarumui ir tikisi, kad tokie projektai bus nebe nišiniai, o norma ar standartas pereinant prie aplinkai tvaresnių produktų kūrimo ir tokių produktų kūrimo kampanijų finansavimo.

Išsamiai tvarių projektų finansavimo galimybių, pasitelkus sutelktinio finansavimo platformas, analizei atlikti trūksta statistinių duomenų. Todėl detaliau bus analizuojami „Goteo.org“ platformoje, kuri pritraukia lėšas projektams, susijusiems su JT darnios plėtrų įgyvendinimu, pateikti duomenys apie surinktų lėšų bei sėkmingų projektų dinamiką. 2 paveiksle pateikiama sutelktinio finansavimo platformos „Goteo.org“ surinktų lėšų dinamika.

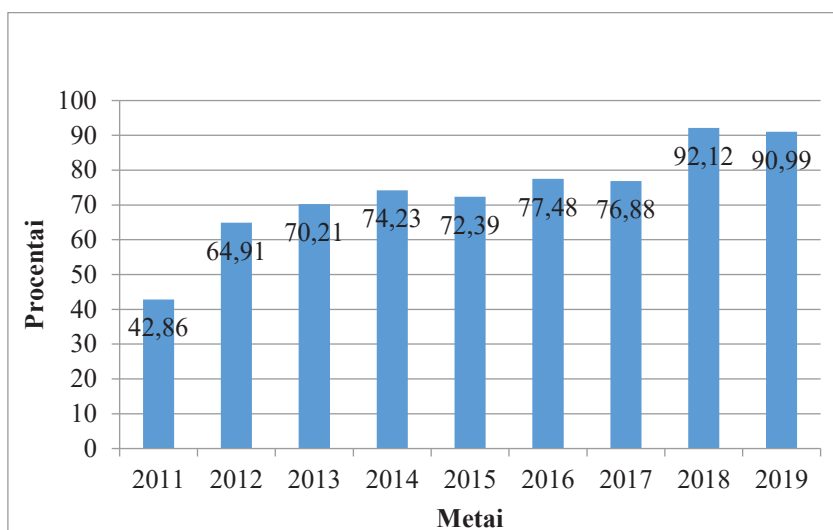

2 pav. Sutelktinio finansavimo platformos „Goteo.org“ surinktų lėšų dinamika

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Goteo.org, 2020

Nagrinėjamoje sutelktinio finansavimo platformoje „Goteo.org“ finansuojama vis daugiau tvarių projektų, o jų apimtys nuolat auga. Kasmet auganti sėkmingų projektų dalis nuo visų pateiktų projektų (3 pav.) leidžia formuluoti dvi išvadas:

- Investuotojus vis labiau domina investavimas į tvarius projektus.
- Projektų teikėjai rengia kokybiškesnius tvarius projektus, išlaikydami kuriamo produkto / paslaugos patrauklumo ir vertės darną.

3 pav. Sutelktinio finansavimo platformos „Goteo.org“ sėkmingų projektų dinamika

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Goteo.org, 2020

Svarbu paminėti ir tai, kad vidutinis investuotojo prisidėjimas prie vieno tvaraus projekto analizuojamoje sutelktnio finansavimo platformoje išaugo 15,50 euro, arba daugiau nei 44 proc. (nuo 35,10 euro 2011 m. iki 50,60 euro 2019 m.).

Apibendrinant skiriamos šios sutelktnio finansavimo rūšys: aukomis pagrįstas sutelktnis finansavimas, tarpusavio skolinimas, akcinio kapitalo sutelktnis finansavimas, atlygiu pagrįstas sutelktnis finansavimas, dalijimasis pelnu (pajamomis), skolos vertybiniais popieriais pagrįstas sutelktnis finansavimas, mišrūs modeliai. 2018 m. Europoje (išskyrus JT) didžiausią sandorių vertę sukūrė nekilnojamojo turto pagrįstas sutelktnis finansavimas. Renkantis jo platformą, rekomenduotina atkreipti dėmesį į šiuos aspektus: platformos dydis, bendrosios vertybės, platformos teikiamos pridėtinės vertės paslaugos, veikimo laikas, dalyvių sudėtis, platformos tvarumas. Išanalizavus sutelktnio finansavimo galimybes prisidedant prie tvarių projektų įgyvendinimo, galima teigti, kad tokių projektų sumanytojai gali patirti didesnes išlaidas, nes norint pateikti savo vertės pasiūlymą ir įtikinti potencialius investuotojus, reikia įdėti papildomų pastangų (Maehle, 2020: 281). Be to, daugiau dėmesio tektų skirti santykių su investuotojais ar rėmėjais puoselėjimui, aiškinant potencialias projekto rizikas ir supažindinant su papildoma informacija. Investuotojų socialinė ir psichologinė motyvacija prisidėti prie tvarių projektų įgyvendinimo gali būti tokia pati arba net svarbesnė nei finansinė grąža.

Išvados

Atliktas tyrimas atskleidė, kad sutelktnis finansavimas tampa alternatyviu ir patraukliu šaltiniu finansuojant įvairius projektus, įskaitant ir tvarius, visame pasaulyje. Tai paprasčiausiai reiškia didelės investuotojų grupės įtraukimą, siekiant surinkti finansinę paramą, kad greičiau būtų įgyvendinti paskiri projektai ir būtų galima greičiau pritraukti lėšų, užmegzti santykius, atkartoti sėkmingą patirtį, prieiti prie didelio potencialių investuotojų būrio, sudominti kitus išorinius investuotojus ir t. t.

Skiriami šie sutelktnio finansavimo trūkumai: viešasis sutelktnio finansavimo kampanijos inicijavimo pobūdis, rizika nepasiekus finansavimo tikslo negauti finansavimo iš kitų šaltinių, nuolatinis bendravimas ir bendradarbiavimas su potencialiais rėmėjais, kt.

Atlikus sutelktnio finansavimo platformų, tinkamų investuoti į su tvarumu susijusius projektus, analizę nustatyta, kad tinkamos platformos galėtų būti: „StartEngine“, „Citizenergy“, „Goteo.org“, „Kiva“, „GoFundMe“, „Kickstarter“ ir kt. Apibendrinus galima teigti, kad sutelktnis finansavimas yra priimtinas būdas investuoti į tvarius projektus, tai pagrindžia kasmet auganti tvarių projektų sandorių vertė ir didėjantis sėkmingų projektų skaičius.

Literatūra

- Adhami, S., Giudici, G., Anh, H. P. N. (2017). *Crowdfunding for green projects in Europe: success factors and effects on the local environmental performance and wellbeing*. Prieiga internete: <http://www.crowdfundres.eu/wp-content/uploads/2017/11/Crowdfunding-for-green-projects-in-Europe-2017.pdf> [žiūrėta 2020-11-12].
- Calic, G., Mosakowski, E. (2016). Kicking off Social Entrepreneurship: How A Sustainability Orientation Influences Crowdfunding Success. *Journal of Management Studies*, Vol. 53(5), p. 738–767.
- Chen, Y., Zhang, R., Liu, B. (2019). Pricing Decisions on Reward-Based Crowdfunding with Bayesian Review System Facing Strategic Consumers. *Discrete Dynamics in Nature & Society*, 1/20/2019, p. 1–14.
- Crowdfunding and ESF opportunities: future perspectives for managing authorities*. (2020). European Commission, Europe Investment Bank. Prieiga internete: https://eurocrowd.org/wp-content/blogs.dir/sites/85/2020/07/Crowdfunding-and-ESF-opportunities-future-perspectives-for-managing-authorities_0.pdf [žiūrėta 2020-11-13].
- Cumming, D. J., Leboeuf, G., Schwenbacher, A. (2017). Crowdfunding cleantech. *Energy Economics*, Vol. 65, p. 292–303. DOI: 10.1016/j.eneco.2017.04.030.
- Cumming, D. J., Johan, S. A., Zhang, Y. (2019). The Role of Due Diligence in Crowdfunding Platforms. *Journal of Banking and Finance*, Vol. 108. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2019.105661>.
- Dilger, M. G., Jovanović, T., Voigt, K. I. (2017). Upcrowding energy co-operatives – Evaluating the potential of crowdfunding for business model innovation of energy co-operatives. *Journal of Environmental Management*, Vol. 198, p. 50–62. DOI: 10.1016/j.jenvman.2017.04.025.

- Fuster, M. M., Senabre, H. E., Rodríguez, E. (2020). Goteo.org civic crowdfunding and match-funding data connecting Sustainable Development Goals. *Science Data*, Vol. 7, p. 132. DOI: 10.1038/s41597-020-0472-0.
- Goteo.org. (2020). *Goteo.org statistics*. Prieiga internete: <https://stats.goteo.org/money/en/2019/-1000/-all/-all-> [žiūrėta 2020-11-13].
- Giudici, G., Guerini, M., Rossi-Lamastra, C. (2019). The creation of cleantech startups at the local level: The role of knowledge availability and environmental awareness. *Small Business Economics Journal*, Vol. 52, p. 815–830. DOI: 10.1007/s11187-017-9936-9.
- Hörisch, J. (2015). Crowdfunding for environmental ventures: an empirical analysis of the influence of environmental orientation on the success of crowdfunding initiatives. *Journal of Cleaner Production*, Vol. 107, p. 636–645.
- Jiang, Y., Ho, Y., Yan, X., Tan, Y. (2018). Investor platform choice: Herding, platform attributes, and regulations. *Journal of Management Information Systems*, Vol. 35 (1), p. 86–116.
- Kunze, C., Becker, S. (2014). *Energy Democracy in Europe: a survey and outlook*. Rosa-Luxemburg Stiftung.
- Lam, P. T. I., Law, A. O. K. (2016). Crowdfunding for renewable and sustainable energy projects: an exploratory case study approach. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, Vol. 60, p. 11–20.
- Levin, M. H. (2013). Getting renewable energy projects done in tough time. *BioCycle*, Vol. 54(9), p. 49–55.
- Maehle, N. (2020). Sustainable crowdfunding: insights from the project perspective. *Baltic Journal of Management*, Vol. 15(2), p. 281–302. DOI: 10.1108/BJM-02-2019-0079.
- Messeni Petruzzelli, A., Natalicchio, A., Panniello, U., Roma, P. (2019). Understanding the crowdfunding phenomenon and its implications for sustainability. *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 141, p. 138–148.
- Motyłska-Kuzma, A. (2018). Crowdfunding and sustainable development. *Sustainability*, Vol. 10, p. 4650. DOI: 10.3390/su10124650.
- Nigam, N., Mbarek, S., Benetti, C. (2018). Crowdfunding to finance eco-innovation: case studies from leading renewable energy platforms. *Journal of Innovation Economics & Management*, Vol. 26(2), p. 195–219. DOI: 10.3917/jie.pr1.0033.
- Ordanini, A., Miceli, L., Pizzetti, M., Parasuraman, A. (2011). Crowd-funding: transforming customers into investors through innovative service platforms. *Journal of Service Management*, Vol. 22 (4), p. 443–470.
- Ortas, E., Burritt, R. L., Moneva, J. M. (2013). Socially responsible investment and cleaner production in the Asia Pacific: Does it pay to be good? *Journal of Cleaner Production*, Vol. 52, p. 272–280.
- Sutelktinio finansavimo apibūdinimas*. (2015). Europos Sąjunga: Briuselis. DOI:10.2873/56964 [žiūrėta 2020-11-12].
- Testa, S., Nielsen, K. R., Bogers, M., Cincotti, S. (2019). The role of crowdfunding in moving towards a sustainable society. *Technological Forecasting and Social Change*, Vol. 141, p. 66–73.
- The statistics portal of market data. (2020). *Market size of crowdfunding worldwide in 2019 and 2026*. Prieiga internete: <https://www.statista.com/statistics/1078273/global-crowdfunding-market-size/> [žiūrėta 2020-11-13].
- UNDP. (2017). Financing Solutions for Sustainable Development. *Crowdfunding*. Prieiga internete: <https://www.sdfinance.undp.org/content/sdfinance/en/home/solutions/template-fiche12.html> [žiūrėta 2020-11-12].
- United Nations Conference on Trade and Development*. (2014). Prieiga internete: World Investment Report 2014 (unctad.org) [žiūrėta 2020-11-11].

OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR CROWDFUNDING AS AN ALTERNATIVE WAY TO INVEST IN SUSTAINABLE PROJECTS

AGNĖ ŠNEIDERIENĖ, AURELIJA ZONIENĖ
Klaipėda University (Lithuania)

Summary

The lack of financial resources is one of the main obstacles to starting and implementing sustainable projects. The development of projects to reduce environmental impact can be encouraged through new forms of funding and greater involvement of citizens. Crowdfunding is becoming an alternative solution to attracting

funds for the implementation of sustainable projects. Through crowdfunding platforms, sponsors fund individual companies and projects that might not be funded through traditional funding opportunities. According to N. Nigam et al. (2018: 195), crowdfunding is becoming a viable alternative to traditional financing, especially for small and medium-sized enterprises.

The crowdfunding process usually involves three participants: sponsors, entrepreneurs and the platform. Crowdfunding helps to raise funds, build relationships, replicate successful experiences, access a large group of potential investors, attract other external investors, and overcome other challenges relating to raising the necessary funds. In 2019, the size of the crowdfunding market was 13.93 billion USD, and in 2026 it is projected to grow threefold to 39.7 billion USD (Statista, 2020). The following types of crowdfunding can be distinguished: donation-based crowdfunding, peer-to-peer lending, equity crowdfunding, reward-based crowdfunding, profit-sharing crowdfunding, debt-securities crowdfunding, and hybrid models. In Europe (excluding the UK), reward crowdfunding generated the largest transaction value in 2018.

In the process of selecting a crowdfunding platform, it is recommended to pay attention to the following aspects: the size of the platform, the common values, the value-added services provided by the platform, the duration, the structure of the participants, and the sustainability of the platform.

Focus of the research: crowdfunding.

Aim of the research: after analysing the principles of crowdfunding, identifying the opportunities and challenges of crowdfunding as an alternative way of attracting necessary funds for the implementation of sustainable projects.

Research methods: analysis of scientific literature, analysis of crowdfunding platforms for sustainable projects, statistical analysis.

After analysing the possibilities of crowdfunding contributing to the implementation of sustainable projects, it can be stated that the developers of such projects may incur higher costs, because additional efforts are needed to present their value proposition and convince potential investors (Maehle, 2020: 281). In addition, more attention needs to be paid to building relationships with investors or sponsors, by explaining the potential risks of the project, and providing additional information. The social and psychological motivation of investors to contribute to the implementation of sustainable projects can be the same or even more important than the financial return.

The analysis of crowdfunding platforms suitable for investing in sustainable projects has shown that suitable platforms could be: StartEngine, Citizenergy, Goteo.org, Kiva, GoFundMe, Kickstarter, and others. To sum up, crowdfunding is an acceptable way of investing in sustainable projects, supported by the growing value of sustainable project transactions each year, and by the growing number of successful projects.

KEY WORDS: *investment, crowdfunding, sustainable project.*

JEL CODES: Q01, E29.

Gauta: 2020-11-30

Priimta: 2020-12-27

Pasirašyta spaudai: 2021-01-10